

מפגש שני עם לילית [זוהר]

1. זוהר א כו, ע"ב:

קדם דגלו ישראל בגלותא ושכינתא עמהון, מני ציוה קב"ה לישראל (ויקרא יח ז) ערות אמך לא תגלה, ודא גלותא איהו גלוי ערותא דשכינתא, הה"ד (ישעיה נ א) ובפשיעכם שולחה אמכם, ועל ג"ע גלו ישראל ושכינתא בגלותא, ודא איהי ערוה דשכינתא.

והאי ערוה איהי לילית אמא דערב רב, הרי"ל אש"ל: כי ממשלת השכינה ושפעה שהיא האם של ישראל עברה אל לילית, שהיא האם של ערב רב

וערב רב אינון עריות דילה, ועריות דישאל דלעילא הרי"ל אש"ל: והערב רב, המקבלים שליטה בזמן הגלות, נבחנו לעריות של השכינה ועריות של ישראל העליון, ז"א, בעלה של השכינה. דעליה אתמר (ויקרא יח ז) ערות אביך לא תגלה. הרי"ל אש"ל: שעל ישראל העליון כתוב, ערוות אביך לא תגלה. כי כשהשכינה בגלות, מקבלת לילית וערב רב את השפעה שלו, שהיא צריך לתת לשכינה. וע"כ הגלות נבחן לערוות ישראל העליון.

- מהי משמעות היציאה לגלות לפי הזהר?
- כיצד משפיעה הגלות על מיקומה של לילית?
- נסו לשרטט את דמותה של לילית? האם כאשר ישראל על אדמתו היא פועלת?
- האם לדעתכם ישנו קשר בין האיסור לישון בבית יחידי [שבת קנא, ב: אמר רבי חנינא אסור לישן בבית יחידי וכל הישן בבית יחידי אחזתו לילית] לבין הנוכחות היחידית של ישראל בגלות?

2. זוהר א לד, ע"ב:

אשתכח דכר ונוקבא ונוקבא בסטרוי אתרבקת, עד דאפיל עלויה שנתא ודמוך וישן, והוה רמי באתר דבי מקדשא לתתא. ונסר ליה קב"ה, ותקין לה כמה דמתקנין לכלה, ואעלה ליה, הדא הוא דכתיב (בראשית ב כא) ויקח אחת מצלעותיו ויסגור בשר תחתנה. ויקח אחת דייקא, בספרי קדמאי אשכחנא, דא לילית קדמיתא דהות עמיה, ואתעברת מניה. הרי"ל אש"ל: שהצלע שלא לקח היא לילית הראשונה שהיתה אשת אדה"ר הראשונה והוסרה ממנו

- לא נכנס כעת לכל משמעויות הנסירה [בכך נעסוק שנה שלמה בעז"ה בעוד שנתיים]. אולם לפי הזוהר שלפנינו מה משמעות הנסירה?

ולא הות לילית לקיבליה עזר, כמה דכתיב ולאדם לא מצא עזר כנגדו, מאי עזר, סמך, עד ההיא שעתא דכתיב לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו, תא חזי אדם בתראה דכלא הוה, דהכי אתחזי למיתי על עלמא שלים הרי"ל אש"ל: אדם אחרון כל הנבראים היה, לכן היה צריך לבוא לעולם אדם שלם. לפיכך הוסרה ממנו לילית וניתנה לו חוה תחתיה:

- מה משמעות הסמך שלא נמצא בחוה?

3. זוהר נה, ע"א:

אמר רבי חייא, מאי דכתיב ואחות תובל קין נעמה, מאי איריא הכא דקאמר קרא דשמה נעמה, אלא בגין דטעיין בני נשא אבתרה, ואפילו רוחין ושדין.

רבי יצחק אמר אינון בני האלהים עזא ועזאל טעו בתרה.

רבי שמעון אמר, אמן של שדים הות, ומסטרא דקין נפקת, והיא אתמנת עם לילית באסכרה דרביי של תינוקות.

אמר ליה רבי אבא, והא אמר מר דהיא אתמנת לחייכא בבני נשא!

א"ל ר' שמעון: הכי הוא ודאי, דהא איהי אתיית וחייכת בהו בבני נשא, ולזמינין דאולידת רוחין בעלמא מנייהו, ועד כען איהי קיימת לחייכא בהו בבני נשא אבל ר"ש אמר שהיא משתחפת עם לילית והמיתה באה מצד לילית ולא מצד נעמה

א"ל רבי אבא: והא אינון מתין כבני נשא, מאי טעמא איהי קיימת עד השתא, א"ל הכי הוא, אבל לילית ונעמה ואגרת בת מחלת דנפקן מסטרא דלהון, כלהו קיימות עד דיבער קב"ה רוח מסאבא מעלמא, דכתיב (זכריה יג ב) ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ.

➤ נסו לחשוב על הקשר בין הצחוק והמוות?

➤ מה המשמעות שהשדים הזכרים מתים כדרך בני אדם ואילו לילית ונעמה חיות עד העתיד לבוא?

4. זהר א' קסט, ב:

ויותר יעקב לבדו וגו', רבי חייא פתח ואמר, (תהלים צא י) 'לא תאנה אליך רעה ונגע לא יקרב באהלך'. תא חזי כד ברא עבידתיה דאתחזי ליה, והא אוקמוה, ואתמר ביומא רביעאה עבד נהורין, וכדין אתברי סיהרא חסר, נהורא דאזעירת גרמה, ובגין דאיהי מארת חסר וא"ו, אתיהיב דוכתא לשלטאה כל רוחין ושדין ועלעולין ומזיקין וכל רוחין מסאבי.

תרגום חופשי: 'יותר יעקב לבדו': רבי חייא פתח ואמר 'לא תאנה אליך רעה ונגע לא יקרב באהלך'. בוא וראה: כאשר ברא הקב"ה את העולם, עשה בכל יום ויום המלאכה הראויה לו. ובארוהו ונאמר שביום הרביעי עשה את המאורות, ואז נבראה הלבנה חסרה – אור שמייעט את עצמו. ומשום שהיא 'מארת' חסר ו' ניתן מקום לשליטת כל הרוחות, השדים ורוחות סערה, מזיקים וכל רוחות הטומאה.

➤ מה משמעות האות ו', ומדוע העדרה מאפשר שליטה של אותם רוחות?

כלהו סלקין ושאיין בעלמא לאסטאה, ואתמנון בדוכתי דאתחריבו, ובחקלין תקיפין, ובמדברין חריבין, וכלהו מסטרי רוח מסאבא. והא אתמר, דהא רוח מסאבא דאתיא מנחש עקימאה, איהו רוח מסאבא ממש, ואיהו אתמנא בעלמא לאסטאה בר נש לגביה, ועל דא יצר הרע שליט בעלמא.

כולם עולים ושמים בעולם להשטות, ונמנים במקומות שחרבו ובשדות קשים ובמדבריות חריבים. וכולם מצד רוח הטומאה ולמדנו כי רוח הטומאה הבא מנחש עקלתון הוא רוח הטומאה ממש והוא נתמנה בעולם להשטות אנשים אליו ולכן יצר הרע שולט בעולם.

ואיהו אתמני לגבייהו דבני נשא ואשתכח עמהון, ובעקימו ובתסקופין אתי לגבייהו לאסטאה לון מארחוי דקב"ה, כמה דאסטי לאדם קדמאה וגרים מותא לכל עלמא, הכי נמי אסטי להו לבני נשא, וגרים לון לאסתאבא. ומאן דאתי לאסתאבא, איהו משיך עליה ההוא רוח מסאבא ואתדבק בהדיה, וכמה אינון דומינין לסאבא ליה ומסאבין ליה, ואיהו מסאב וסאבין ליה בהאי עלמא ובההוא עלמא והא אתמר

והוא נתמנה אצל בני אדם ונמצא עמהם ובערמה ובעלילות הוא בא אליהם להסיטם מדרכי הקב"ה. כמו שהשטה את אדם הראשון וגרם מות לכל העולם – כן הוא משטה בני אדם וגורם להם להטמא. ומי שבא להטמא מושך עליו רוח טומאה הנדבקת בו, וכמה הם הנועדים לטמא אותו ומטמאים אותו בעולם הזה ובעולם ההוא וכבר נתבאר.

ובשעתא דאתי בר נש לאתדכאה, ההוא רוח מסאבא אתכפייא קמיה ולא יכיל לשלטאה עלוי, וכדין כתיב (תהלים צא י) לא תאנה אליך רעה ונגע לא יקרב באהלך, אמר רבי יוסי, לא תאנה אליך רעה דא לילית, ונגע לא יקרב באהלך אלין שאר מזיקין והא אוקמוה ואתמר.

¹ ר' אברהם אזולאי (מאה 16, תלמיד מהרח"ו, חי בחברון), חסד לאברהם, מעין ז נהר טז:

ומן הטעם הזה תמצא מדור אלו השדים במקום מדברות וחורבות והשממה... עד שיש מי שפירש שהם נקראים שדים בעבור שמשכנם במקום שדות כגון המדבר, ועיקר מציאותם בקצוות כגון פאת צפון החרב מפני הקור. והנה ימצאו דירתם במקומות רבים משונים, וכל א' וא' כח לעצמו, הנה משכנם במקום המדברות ומקום שאינו דירת בני אדם.

ונראה שבני אדם מחלישין כחם שאין שליטתם בישוב כמדבר וכל מקום שנעשה בו ישוב בני אדם כחם נחלש, וכך הם דרים בחורבות כדפירשו רז"ל בחורבה מפני המזיקים, וכך הם דרים במרחצאות מצד הטינופת, וכך דרים בבתי כסאות והם אלו שהם מצד צואה ורחת, וכך דרים בביבים ובמקומות המזוהמים כנזכר בגמרא, וכך הם דרים בבית המטבחים מפני שמלאכת המקום גורם ענין שחיטה ודם ובשר וכיוצא. וזמש"ל:

ובשעה שהאדם בא להטהר אותו רוח הטומאה נכנע מפניו ואינו יכול לשלוט עליו. ואז כתוב: "לא תאנה אליך רעה", אמר ר' יוסי: לא תאנה אליך רעה זו לילית ונגע לא יקרב באהלך אלו שאר מזיקים וכבר בארוהו ולמדוהו.

➤ מדוע לדעתך לילית נקראת דווקא 'רעה'?

רבי אלעזר אמר, הא אמרן דלא יפוק בר נש יחידאה בליליא, וכל שכן בזמנא דסיהרא אתבריאת והיא חסרה ואוקמוה, דהא כדין רוחא מסאבא שלטא, ודא הוא רוח רעה, מאן רעה דא חויא בישא, ונגע, דא הוא מאן דרכיב על חויא, רעה ונגע כחדא אינון...

ר"א אמר הרי אמרנו שלא יצא אדם יחידי בלילה, ומכ"ש בזמן בזמן שהלבנה נבראה והיא חסרה ובארוהו כי אז רוח הטומאה שולט וזהו רוח רעה. מי הוא רוח רעה? – זהו הנחש הרע, ונגע? – זהו הוא מי שרוכב על הנחש. רעה ונגע הם אחד. והא אתמר דכד בר נש בחלמיה ולא שליט בגופיה וגופא אשתכך, רוח מסאבא אתייה ושריא עליה, נאית זמנין דרוחי נוקבין מסאבין אתיין וקרבן בהדיה, ומשכין ליה בהדיה, ומתחממן מניה, ואולידו לבתר רוחין ומזיקין, ולזמנין אתחזיין כחזיו בני נשא, בר דלית לון שערי ברישא. ובכלא אית ליה לבר נש לאסתמרא מקמייהו, בגין דיהך בארחי דאורייתא ולא יסתאב בהדייהו. דהא לית לך מאן דנאים בליליא בערסיה דלא טעים טעמא דמותא ונפקת נשמתיה מניה, וכיון דאשתאר גופא בלא נשמתא קדישא, רוח מסאבא זמין ושריא עליה ואסתאב, והא אוקימנא מלה, דלית ליה לבר נש לאעברא ידוי על עינוי בצפרא, בגין דהא רוחא מסאבא שריא עלייהו וכו' והא אתמר.

והרי למדנו כשהאדם בחלמו ואינו שולט בגופו והגוף נדם – רוח הטומאה בא ושורה עליו. ויש לפעמים שרוחות נקבות טמאות באות וקרבות אליו ומושכות אותו עמהן ומתחממות ממנו ומולידות אח"כ רוחות רוחות ומזיקים ולפעמים נראים שמראה של בני"א אלא שאין להם שערות.

ומכל וכל יש לו לאדם להישמר מפניהם כדי ללכת בדרכי התורה ולא יטמא עמהם, כי אין לך מי שישן בלילה על מטתו שלא יטעם טעם מיתה, ונשמתו יוצת ממנו וכיוון שנשאר בגוף בלי הנשמה הקדושה רוח הטומאה שרוי עליו ונטמא. וכן בארנו הדבר שאין לו לאדם להעביר ידיו על עיניו משום שרוח הטומאה שורה עליו.

➤ מהו הזיקה בין דברי הגמרא בשבת הכותבת שאסור לאדם לישון יחידי לדברי הזהר שכאן?

➤ מה משמעותן של השערות, ומדוע לאותם בני אדם הנולדים מהמפגש עם אותן "נקבות טמאות" אין שערות?